

Giriş

Bu çalışmada Türkiye Barolar Birliği ve devlet kurumları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Böyle bir çalışmanın yapılması için geç kalındığı bile düşünülebilir zira Türkiye’de son yıllarda yargı ve yargısal aktörler oldukça yoğun şekilde tartışılmaktadır. Neredeyse her gün her aşamada bir yargı kararı gazetelere haber olduğu gibi bunlar ya kriz yaratmakta ya da var olan krizleri daha da ağırlaştırmaktadır. Buna rağmen, Türkiye’de yargı aktörleri hakkında çok fazla şey bilinmemektedir. Bu anlamda, sözkonusu aktörler arasında en büyük grup olan avukatların (ve meslek örgütleri olan baroların) önemi sadece sayılarından değil toplum için aslında en erişilebilir yargı aktörü olmalarından kaynaklanmaktadır. Gerçekten de, kişiler hak arama hürriyetlerini avukatlar eliyle kullanır. Keza, toplumsal talepleri hukuk diline tercüme ederek sistemi işleten avukatlardır. Ancak kamuoyu avukatları çoğunlukla Hrant Dink veya KCK gibi davalarda mahkemelerin bir takım faaliyetlerini protesto ederken duymaktadır.¹

Diğer yandan, araştırmalar Türkiye’de şehirli nüfusun % 20’den azının “hayatlarında bir kez avukat tuttuğu”nu göstermektedir (Kalem Jahic ve Elveriş 2008, s. 19). Bunun en temel nedeni (katılımcıların % 73’ünün) “kendi kendilerini savunabileceklerini” düşünmüş olmalarıdır. (Kalem Jahic ve El-

1 “KCK Davasında Avukatlar Salonu Terk Etti”, *Bağımsız İletişim Ağı*, bkz. <http://bianet.org/bianet/bianet/129382-kck-davasinda-avukatlar-salonu-terk-etti>. “Dink’in Avukatları Salonu Terk Etti”, *Bağımsız İletişim Ağı*, bkz. <http://bianet.org/bianet/toplum/132801-dinkin-avukatlari-salonu-terk-etti>. Erişim tarihi: 20 Ekim 2011.

veriş 2008, s. 21). Bu veri kişilerin bir avukatın sağladığı faydayı anlamadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, avukatların zorunlu üye olduğu meslek kuruluşu olan baro ve Türkiye Barolar Birliği hakkında çok daha az şey bilindiği rahatlıkla düşünülebilir.

Diğer yandan, siyaset bilimcilerin yasama ve yürütme erkine olan yoğun araştırma ilgisinin yargıya da yöneldiğini söylemek mümkün değildir. Gerçekten de bu ilgi en fazla “periferi”de olarak tanımlanabilir (Zemans 1983). Her ne kadar son kırk yılda “hukuk ve toplum” hareketi ile siyaset bilimciler, sosyologlar, antropolog ve iktisatçılar hukuku ve hukuk sistemi ve aktörlerini incelemişler de, bu daha çok ABD ile sınırlı kalmış, ABD dışında örneği çok daha az görölmüştür.

Türkiye’de siyaset bilimcilerin ve sosyologların yargı erkine olan ilgisi yakın zamana dek en fazla Anayasa Mahkemesi ile sınırlı kalmış ve özellikle parti kapatmalara (Shambayati 2008; Shambayati ve Kirdiş 2009; Belge 2006; Koğacioğlu 2004) veya namus cinayetlerine yönelmiştir (Koğacioğlu 2007; Ayata Eryılmaz ve Kalem 2011). Bu sınırlılık, ABD’de siyaset bilimcilerin mahkemelerin “hukuk yapma” görevini araştırılmaya değer tek konu olarak gören yaklaşımının bir benzeridir. Neyse ki bu da değişme yolundadır. Nitekim, hâkim ve savcıların düşünce yapıları (Sancar ve Atılğan 2009); hukuk profesörleri (Erozan 2005); yargısal mekanizmalardan adli yardım (Elveriş Jahic ve Kalem 2007); mahkeme kullanıcıları ve kullanım şekilleri (Elveriş Jahic ve Kalem 2009) araştırılmış ve mahkemelere olan güven ölçölmüştür (Kalem Jahic ve Elveriş 2008).

Diğer yandan, Türkiye’nin modernleşme projesinde hukukun oynadığı rolün önemine ve son yıllarda medyanın yargıyı “keşfetmesi”ne rağmen, hukuk mesleği veya barolar bir menfaat grubu olarak siyaset bilimcilerce pek araştırılmamıştır. Menfaat grupları hakkında genel olarak bir literatür bulunmaktaysa da (Topçu 2006; Dülger 1999), araştırma konusu olarak en fazla sendikalar (Bianchi 1984) veya iř insanı dernekleri TÜSIAD ve MÜSIAD (Esmer 1991; Buğra 1998) yahut ticaret odaları (Okur 2008; Topçu 2006; Dülger 1999) ele alınmıştır. Doğrudan barolarla ilgili yapılmış tek çalışma Özman’a aittir (Özman 1995). Anadolu baroları hakkında ufak çaplı “meslek” çalışmaları (Uzun 2000; Tan 1972) veya avukatlar hakkındaki (Cirhinlioğlu 1997; Cirhinlioğlu 1996; Türem 2001) çalışmalar daha çok sosyologlar tarafından yapılmıştır. Aslında genel olarak, “üretken güçler” yerine hizmet elitlerinin araştırılması sadece Türkiye’de değil Avrupa’da da yenidir (McClelland 1991, s. 12). Ülke ekonomilerinde “ağırlığın tarım ve endüstriyel sektör-

lerden hizmetlere” kaydığı (McClelland 1991, s. 12) bir dünyada bunun yerinde bir çaba olduğu söylenebilir.

Bu çalışma Türkiye’de anayasal statü verilmiş on meslek kuruluşundan biri olan Türkiye Barolar Birliği (TBB) ile ilgilidir. Bu anayasal statünün Türkiye’deki menfaat grubu modeline korporatist bir özellik verdiği söylenir (Parla 1989; 2009 ve Compston 2002). Korporatist teori, menfaat gruplarının devlet içinde yer almasının, ülkedeki siyasa yapımını korporatist kılacağını söyler. Bir başka deyişle, korporatist menfaat grubu modeli ile korporatist siyasa yapımı birbirine geçmiştir veya beraber gerçekleşmektedir (Cawson 1988; Lijphart 1999). Anayasal yapının bu şekilde olmasına rağmen Türkiye’de siyasa yapımının fiiliyatta nasıl gerçekleştiği bilinmemektedir. Bu çalışmanın öncelikli amacı TBB ile devlet kurumları arasındaki ilişkiyi araştırarak siyasa yapımının ne derece korporatist olduğunu anlamak olmuştur.

Teoride, korporatist yapıda yer almak TBB’ye hükümet ve diğer devlet kurumlarına kolay erişim ve doğrudan iletişim imkânı vermektedir. Oysa TBB’nin adli yıl açılışlarındaki konuşmalar bunun böyle olmadığını göstermektedir. Bu konuşmalarda, TBB başkanları laiklik; kuvvetler ayrılığı; yeni Türk dış politikası ve yabancı diplomatlarca izlenmesi gereken Anıtkabir’i ziyaret gibi prosedürler; Kuzey Irak ve terör; AB ilişkileri ve küresel kapitalizm; orman yangınları ve diğer konular hakkında kamuoyu ve medya önünde açıkça eleştiriler yapma hakkını kendinde görmektedir.² TBB bazen bu konulara ilişkin konferanslar düzenlemekte, kitaplar basmakta³ ve hükümet planları ve fikirlerini eleştiren ifadeler kullanmaktadır. Tüm bunlar taraflar arasındaki ilişkinin bir korporatist menfaat grubu sisteminde görüleceği üzere rutin işbirliğine dayanmadığını göstermektedir. Hatta bu resim taraflar arasındaki ihtilafların çözümüne yönelik imkân ve mekanizmalar bulunmadığına da işaret etmektedir.

Daha ileriki bölümlerde gösterileceği gibi, TBB hükümetle sadece siyasi konularda değil, “mesleği” ilgilendiren konularda da ihtilaf yaşamaktadır. Bunlar arasında avukatlık sınavı; yeni hukuk fakültelerinin açılması; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nda ve Anayasa Mahkemesi’nde reform yapılması ve İstinaf Mahkemeleri’nin kurulmasına dair planlar gösterilebilir. Tüm

2 Eski TBB başkanının konuşmaları için bkz. <http://eski.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/index.aspx>.

3 Atatürk, başkanlık sistemi, demokrasi ve Lübnan saldırıları hakkında bkz. <http://eski.barobirlik.org.tr/yayinlar/kitaplar/guncel.aspx>.

bunlar TBB'nin üyelerinin ekonomik ve sosyal menfaatlerini hükümetle işbirliği yaparak koruyan bir kuruluş olmaktan ziyade birtakım değerleri savunduğunu da göstermektedir. Her ne kadar burada öncelikle TBB ve devlet kurumları arasındaki ilişkinin gerçek niteliği ve korporatist bir menfaat grubu yapısının korporatist siyasa yapımına götürüp götürmediği değerlendirilecekse de, aynı zamanda taraflar arasındaki çatışmanın nedenlerinin anlaşılmasına çalışılacaktır.

İlk Bölüm'de menfaat grubu teorisi ışığında çalışmanın teorik çerçevesi çizilecektir. Türkiye'nin hibrid menfaat grubu modeli, özellikle korporatist kısmına vurgu yapılarak anlatılacak ve baronun koruyucu bir menfaat grubu olduğu açıklanacaktır. Bu bölüm aynı zamanda bu çalışmanın konusu olan korporatist menfaat grubu yapısının korporatist siyasa yapımına yol açıp açmadığı sorusunu soracaktır.

İkinci Bölüm'de barolar karşılaştırmalı bir çerçeveden incelenecektir. Bunu yapmadan önce, meslekleşme literatürü ele alınacak ve baroların fonksiyonları üstünde durulacaktır. Daha sonra, ABD, Almanya ve Türkiye karşılaştırılarak, bu üç ülkedeki hukuk mesleği düzenlemesine dair seçilen modelin ve devletin rolünün barolara verdiği yön anlatılacaktır. Diğer yandan, küreselleşmenin hukuk mesleğine dair düzenlemeleri yeknesaklaştırdığı gösterilecektir.

Üçüncü Bölüm'de metot ele alınacaktır. Korporatist süreçler doğaları gereği kapalı kapılar ardındaki toplantılara münhasır yürüdüğünden, çalışmadaki veriler TBB yetkilileri ve baro başkanları ile yapılan derinlemesine mülakatlara dayanmaktadır. Aynı zamanda TBB ve devlet görevlileri arasında Ankara ve Kars'ta yapılmış toplantılarda katılımcı olmayan gözlemler yapılmıştır. Son olarak, bürokraside ve yasamada görev alan/alınmış bazı bürokratlarla mülakatlar yapılmıştır. Dördüncü Bölüm'de bulgular sunulacaktır. Beşinci Bölüm'de mülakatlardan elde edilmiş veriler ve diğer veriler tartışılacaktır.

Veriler Türkiye'de korporatist bir menfaat grubu yapısı bulunmasına rağmen, fiiliyatta korporatist bir siyasa yapımı bulunmadığını göstermektedir zira ülkedeki monist devlet geleneği nedeniyle kurumlar yukarıdan karar almaya ve kimseyle iktidar paylaşmaya alışık değildir. Diğer yandan, Türkiye'deki hızlı ve yoğun sosyo-ekonomik değişim, TBB'nin grup homojenliğinin altını oymaktadır. Toplumdaki farklılıklar olduğu gibi menfaat grubuna aktarılmakta, bu da o menfaat grubunda bir rol karmaşası yaratarak, koruyucu ve savunucu menfaat grubu rolleri arasında savrulmasına yol açmaktadır.

Dolayısıyla bu birçok farklılığı bünyesinde barındıran menfaat grubunun, korporatist siyasa yapımı rolünü oynamasını engellemektedir. Bir başka deyişle, korporatist siyasa yapımının işlemesi için sadece devletin menfaat gruplarıyla iktidarı paylaşmaya yanaşması değil aynı zamanda menfaat grubunun da koruyucu bir grup olarak tasarlanması ve benzer menfaatleri ve bakışı olan homojen bir grubu temsil etmesi gerekmektedir.